

**RAPPORT 2006/6
INVENTERING AV
ÄNGSSKÄREPLATTMAL
Agonopterix bipunctosa
I UPPSALA LÄN 2006
DEL 1**

Ingemar Frycklund

FÖRFATTARE

Ingemar Frycklund

OMSLAGSFOTO

Ingemar Frycklund

PRODUKTION OCH LAYOUT

Ingemar Frycklund/Upplandsstiftelsen

KONTAKT UPPLANDSSTIFTELSEN

Telefon 018-611 62 71

Hemsida www.upplandsstiftelsen.se

© Upplandsstiftelsen 2006

Innehållsförteckning

Del 1.

Sammanfattning.....	2
<i>Arbetsfördelning</i>	3
<i>Val av inventeringsmetod</i>	3
<i>Fjärilslarver som lever på ängsskära</i>	3
<i>Efterlysning</i>	4
<i>Bästa tid för inventering</i>	4
<i>Underlag och omfattning av inventeringen</i>	4
<i>Vad betyder ängsskärens latinska namn och kan det förklara något om växtens utbredning</i>	4
<i>Ängsskärens status, historiskt och nutid</i>	5
<i>Ängsskärens status i Västmanlands län</i>	6
Summering	7
Förslag på åtgärder.....	8
<i>Ökat skydd för ängsskäran</i>	8
<i>Metapopulation</i>	8
<i>Uppföljande inventeringar</i>	8
Referenser.....	9

Bilaga:

Dagboksanteckningar / Inventering av ängsskäreplattmal 2006. Del 1. sid. 2-6.

Tabell 1: Inventering av ängsskäreplattmal i Uppsala län 2006. Del 1. sid. 7.

Foton med kommentarer, sid. 8-13

Sammanfattning

Ängsskäreplattmalens larv har ängsskära som enda värdväxt. Bästa tiden för att inventera larverna är tidsspännat mellan 15 maj till 15 juni men kan förskjutas beroende på när vår och försommar infaller. Våren 2006 var försenad.

I ett igenväxande landskap kan ängsskära i små bestånd vara svåra att hitta. Växten har vid inventeringstillfället i regel inte hunnit blomma och de karakteristiska vinterståndarna, gulaktiga frökorgar, finns inte alltid kvar. Erfarenheter från sommarens inventering visar att förberedelser behöver göras i god tid, för att utnyttja bästa larvtid. För att lokalisera av botanisternas angivna lokaler kan mycket tid vinnas genom att kontakt tas med varje inventerare.

För att få en uppfattning över ängsskärens tillbakagång har det här visat sig värdefullt att följa ängsskärelokalerna över en längre tidsperiod. För att få fram äldre uppgifter om växtplatser runt Uppsala har boken (*Flora Uppsaliensis*) visat sig vara ett viktigt hjälpmedel. Där finns uppgifter från ytterligare lokaler som borde följas upp. Undertecknad har inte funnit någon nyetablerad lokal för växten trots 20 års uppmärksamhet.

Erfarenheter från sommarens inventering understryker att ängsskäran är hårt trängd. Även om ängsskäran kan finnas på olika typer av ståndsorтер samt stå kvar på ohävdade ängar under lång tid, kanske 50 år, finns det en gräns. Politiska beslut som togs på 1970 och 80-talet och som gällde jordbruks- och skogslandskapet börjar nu ge snabba negativa resultat. Några lysande undantag med livskraftiga bestånd av ängsskära har varit Bondskäret vid norra Upplandskusten med extensivt bete samt Vreta udd utanför det naturskyddade området innanför kanten av Ekolns klippstrand som extensivt betas av rådjur. Tyvärr har sistnämnda lokal ett mycket svagt bestånd av ängsskäreplattmal.

Områden där det med rätt skötsel ännu finns chans att upprätta fungerande metapopulationer och där det finns äldre belägg av fjärilen är Bondskäret i norra Upplandskusten, ett område strax öster om Uppsala, Vittulsberg – Mellantorp samt ett område i trakten av Siggeforasjön. Det behövs kompletterande inventeringar vid Ekoln och Mälaronrådet samt i västra delen av länet. Det behövs även uppföljande inventeringar på redan kända lokaler.

Det är viktigt att snarast upprätta ett åtgärdsprogram för ängsskäreplattmalen och att skydda och gynna kända lokaler för ängsskäran. I sammanhanget är det oförklarligt att ängsskäran inte är rödlistad, ett öde som den delar med flera hotade ängs- och slåtterväxter. De lokaler där ängsskäran växer i kraftledningsgator kan med rätt skötsel bli givna objekt för ett varaktigt skydd.

Arbetsfördelning:

Inventeringen utfördes av Hanna Pemler och undertecknad som delade upp arbetet. Redovisningen av arbetet har skett genom att vi redovisar varsin del med lite olika infallsriktningar. Undertecknad har koncentrerat sina inventeringar på lokaler jag tidigare besökt, främst åren 1990-91. Från flera av dessa lokaler finns det historiska fakta som redovisas nedan. Hanna koncentrerade sitt arbete till att inventera delar av sydöstra länet samt vid Mellantorp öster om Uppsala. Hanna har tidigare arbetat med växtkartering vid Mellantorp.

Val av inventeringsmetod:

Valet har stått att inventera larver under försommaren eller flygga fjärilar under högsommaren. Under lämplig väderlek går det att notera fjärilen med pannlampa under flygtiden. Den sitter gärna på bladen av ängsskära som är fjärlens enda värdväxt och under lämpligt väder flyger den också omkring. Fjärilen kommer på lakan som lysas upp med kvicksilverlampa. Har man inte besökt lokalen tidigare är det alltid lättast att hitta ängsskäran när det är dagsljus. Den lätt igenkännliga, lite gulaktiga, vinterståndarna står inte alltid kvar året efter. Vid inventeringen bör man tänka på följande. Lämplig årstid och att skilja på olika larver, se nedan.

Fjärilslarver som lever på ängsskära. Angivna tidsperioder under normala år. Våren 2006 var ovanligt sen.

Ängsskäreplattmal *Agonopterix bipunctosa*: Sk, Bl, Öl, Ög och Up. Fjärilen är borta från Skåne. I Blekinge finns det en lokal kvar och förmodligen finns arten kvar i Östergötland (Jan-Olov Björklund muntl.) Larven som är nästan svart lever i bladrör som den har spunnit från en kant av bladet. Larv mitten av maj – mitten av juni. Flyger under juli – mitten av augusti.

Rödclintplattmal *Agonopterix pallorella*: Sk, Sm, Öl, Go, Vg, Bo, Sö, Up. Nu endast kvar i Bo, Öl och Go (Jan Olov Björklund muntl.). Det sista fyndet av arten i Uppland är från den 11 juni 1936 i Bondkyrko församling, troligen i trakten av Berthåga väster om Uppsala. Fjärilen finns bevarad i samlingarna vid Evolutionsmuseet i Uppsala. Larven lever i bladrör på rödclint men även på ängsskära. Larven är som ung ljusare grön med tre svagt gröna längslinjer som äldre mörkgrön med tre nästan svarta längslinjer. Den viker på ett karakteristiskt sätt bladet nedåt och spinner fast det mot stammen. Larv lever från slutet av juni till början på augusti och flyger från mitten av augusti till mitten av september och efter övervintring åter i maj.

Kardborreplattmal *Agonopterix arenella* : Sk – Me. Grön larv med vita ränder i bladrör. Larv slutet av juni – början av augusti på Ängsskära och rödclint. Flyger efterövervintring i maj ?, mitten av augusti – mitten av september.

Sidengrå bredvecklare *Aphelia unitana*:

Larv svart med vita prickar i bladdrör. Larv mitten av maj – början av juni (mitten av 6). Flyger (mitten av juni) slutet av juni - juli.

Klintgrönglansäckmal *Coleophora paripennella* : Sm, Öl, Up, Hr, Jä, To.

Som ung lever larven i en fläckmina på rödklint eller ängsskära och som äldre kryper den omkring under ett blad i ett rör som den tillverkat av växtdelar. Larven tycks vara vanligare efter kusten. Larv slutet av maj.

Flyger mitten av juni – början av juli.

Töckenfly *Acosmetia caliginosa*: Sk, nu utdöd. Larv under blad. Larv slutet av juli – början av september. Flyger mitten av juni – början av juli.

Efterlysning

Plattmalen *Agonopterix kuznetsovi* finns i England och Ryssland och med tanke på ängsskärens utbredning skulle fjärilen kunna finnas i Sverige.

Fjärilens värdväxt är ängsskära. Under juni är den larv. Först gör den en mina sedan lever larven under spinn på blad (Palm, Svensson).

Bästa tid för inventering:

Enligt redovisningen ovan som är hämtad från Ingvar Svenssons Fjärilskalender (fjärilsamlarens bibel) är larvtiden för ängsskäreplattmalen från mitten av maj till mitten av juni. På grund av den mycket sena våren och försommaren försköts inventeringen.

Underlag och omfattning av inventeringen:

Genom Upplandsstiftelsens försorg har vi fått ta del av de inventeringar som gjorts inför projektet Upplands flora som nu börjar närma sig slutet. Av drygt 200 lokaler som vi märkt ut på kartor har vi besökt drygt 40 lokaler. Vid inventeringen upptäckte vi att det ofta var svårt att hitta växten i den uppgivna rutan. I vissa fall var den tydligen utgången. Det var en stor brist att vi inte hade uppgift från vilket år växten var funnen och att vi inte hade några frekvensuppgifter. Chansen att finna någon enstaka växt är liten och räcker inte heller för att upprätthålla en population av fjärilen. Vi har dock namnen som står för uppgifterna i de olika inventeringsrutorna. Inför en kommande inventering finns möjlighet att ringa runt till dessa personer för att få mera detaljerade uppgifter.

Vad betyder ängsskärens latinska namn *Serratula tinctoria* och kan det förklara något om växtens utbredning.

Släktnamnet *Serratula* kommer av serra, en såg: och syftar på att bladets kant är smått sågtandad. Artnamnet *tinctoria* kommer av tinctórius =användbar till färgning och syftar på att växten har varit mycket använd för växtfärgning. I äldre tid odlades växten i södra Sverige för växtfärgning, även för export (Jan-Olov Björklund muntl). Kan ängsskärens lite märkliga utbredning ha att göra med att

växten har gynnats på vissa ställen där den har använts mera frekvent för växtfärgning. Från Naturhistoriska riksmuseet kan man inhämta följande fakta om växtfärgning. Här nämns 53 växtarter som har använts för växtfärgning, däribland Ängsskära. Några av våra äldsta växtfärgade textilier med bevarade färger är Överhogdals-tapeten från 900-1100 e. Kr och skogstapeten från 1200-talet. Skriftliga belägg för växtfärgning finns i Olaus Magnus Historia om de nordiska folken 1555 där det omtalades att man färgade och vävde lin i nordn. Under 1600-talet byggdes ett flertal färgerier. Den som vill gräva djupare i detta ämne kan läsa Een Landbook av Johan Rising som utkom 1671 och behandlade den inhemska odlingen av färgväxter. Den första svenska boken om färgning, Svenska Färg-konst av Johan Linder utkom 1720. Under 1700-talet skrevs det sedan många böcker och artiklar i ämnet, framför allt av Linné som samlade in uppgifter under sina många resor.

Ängsskärens status, historiskt och nutid

Enligt Flora Upsaliensis Uppsalatraktens växter, E. Almquist Uppsala 1965., kan man hämta följande uppgifter angående ängsskära. Ängsskäran är beskriven av Linné "L.- Lin. K.v.a. Handl. 1742 p. 25 ("något kring Upsala"), Lin. 1753 Typ-lokal Bärby äng. Mkt ojämnt spridd, lokalt allm., överväg. skogsbygder, - Lövängsveg., blockskog, skogsbryn o. -gläntor, ängsbackar o.d. helst i kulturmiljö (även som (apofyt - inhemska art, växande på kulturskapad ståndort) i diken etc.). Mkt (hemerofil - kulturgynnad)" Enligt samma källa finner man att ängsskäran tidigare är beskriven från bland annat följande lokaler:

Lokal

4 Grönviken	Björkman, G., Lektor. Redovisade våren 1921, 700 växtarter från Danmarks socken, bland annat vitblommig ängsskära f.fl. alb. från Grönviken.
6 Vittulsberg	Wahlenberg, G., Professor med flera gjorde en handskriven artförteckning av växter med lokaler runt Uppsala, mest på grundval av exkursioner under sommaren 1818; det mesta sedan tryckt (WG 1820). Om ängsskäran skriver han att arten är spridd i den nordvästra delen av Vaksala socken (det som ligger norr och väster om Lillån) (ca 10 lokaler), mest omkring Vittulsberg .
7 Faxan	Tiselius, G. A., fil.dr, lärare på Ultuna m.m. samlade på 1860-talet i Fyris etc. Han beskriver att ängsskäran mest växer omkring Ulva och Faxan, även efter åkanterna.
15 Kallås	Malmström, C., Professor. Konstaterade att artantalet växter från Jumkils socken, 1921 var ca 615 arter. Han skriver att ängsskäran i den nordvästligaste delen av Jumkils socken var nästan allmän, mest omkring Kallås.
19 Toran, Hammarskog	Fries, Th. M. skrev en flora 1849, främst grundad på Wahlenberg o. Myrins samlingar att vitblommig ängsskära var funnen vid

	Hammarskog.
20 Vreta udd	C.G.Myrin som sammanställde Corollarium Flora upsaliensis och gjorde insamlingarna i början av 1800-talet beskrev ängsskärans i Uppsala näs socken som tämligen allmän (ca 15 lokaler), äldst Vreta udd.

Av ovanstående framgår att den del av Vaksala socken som ligger norr och väster om Lillån fanns det ca 10 lokaler av ängsskära år 1818. År 1991 kände undertecknad till 4 lokaler i samma område, lokalerna 3-6 enligt tabell 1. År 2006 fanns endast en lokal med ängsskära kvar, lokal Grönviken kraftledningsgata. Enl. den senaste botaniska inventeringen finns ytterligare en lokal upptagen som jag kan ha missat, Rörken, Vaksala 700 m N Velamsboda i kraftledningsgata, fuktängslik plats koord. Rubin 1905. men utan årtal. Då ängsskärans även växer i kraftledningsgatan vid Siggefora kan man undra om ängsskärans reträttplats liksom ängsvädden ska bli kraftledningsgator.

Det skulle vara intressant att undersöka flera lokaler som tas upp i Flora Uppsaliensis för att dokumentera de förändringar som har skett.

Förutsättningen för ängsskärans utbredning har under lång tid motarbetats av förändrat jord och skogsbruk. I skogstrakterna bör lagstiftningen om skogsplantering av alla outnyttjade ängs- och hagmarker i början på 1970-talet ha varit ett hårt slag. Nästa stora slag mot ängsskärans blev politiken med det öppna landskapet i jordbrukssamhället. Med hjälp av jordbruksverkets regelverk för miljöersättning har en del av tidigare extensivt betade ogödslade ängsmarker påbjudits en hård betesregim medan andra har blivit helt ohävdade. I mälardalen kan man nu se resultatet av denna för den biologiska mångfald misslyckade politik. Endast en liten grupp av insekter har gynnats av hårdbetade marker medan flertalet fjärilar och andra nektarsökande insekter har missgynnats. Ängsskärans har under lång tid kunnat hålla sig kvar på ohävdade ängar och lövlundar men nu tycks det ha nått en gräns där det sker en snabb utslagning av ståndorter. De ohävdade ängarna övertas nu av vattensork och lövlundarna får växa igen.

Ängsskärans status i Västmanland.

Ängsskärans har en liten utbredning i den sydöstra delen av Västmanland och Ulf Malmgren skriver i sin Västmanlands flora 1982 angående ängsskärans:

”Täml. strängt bunden till obetad, mesohemerob ängs- och lövgläntveg, på väl neutraliserad, svagt genomslad-friskt(-ngt torr) mull, ofta till en del bildad av lövförna (gärna från hassel/ädlä lövträd, även björk m.m.): lövbryn mot åkrar och vägar, lövgläntor i glesa dungar och övergiven hagmark, trädlös, f.d. betesmark (motsvar.) i igenväxningens första faser. Några få fynd på kulturskapade ståndorter, trol. ovaraktiga: bandiken (3 lok.), grusig vägren (några ex på en

lokal). Ängsskären växer där det är svag skugga – öppet ljus, underlag lera, sand, morän.”

Malmgren tar upp ängsskären som förmodligen akolutofyt (självständigt, spontant, utan människans medverkan invandrad art) men sätter samtidigt ett frågetecken efter Arkeofyt (art som invandrat under förhistorisk tid). Detta med anledning av växtens ojämna utbredning och att detta skulle kunna tyda på att den har etablerat sig under senare hist. tid. Han anser att växten troligen är vanligare nu än under 1800-t.

Malmgren har sett en minskning av ängsskären under 1900-talet och pekar på tre orsaker a) igenväxning, b) betning och c) bebyggelse. Han förutspår fortsatt minskning och anser redan år 1981 att ängsskären börjar bli något sårbar.” (Malmgren)

Lokaler för ängsskära i Västmanland (tolkning av utbredningskarta).

		Kalk.substr.	Åsmtrl.	Järnväg.	Kult.skap.	Förvildad.	Odlad.	Totalt.
-1949	10	1						11
1950-81	25			3				28
Trol.utdöd	17	1		1				19
Totalt	52	2		4				58

Av totalt 58 kända lokaler har ängsskären försvunnit från 30 lokaler 1981. Med erfarenheter från Uppland bör många av kvarvarande lokaler från 1981 ha försvunnit, eller på väg att försvinna.

Summering:

Att ängsskären är på tillbakagång var väntad men det dåliga utfallet på antalet larver på ängsskäreplattmalen var lite chockerande. Vi får hoppas på att det var ett tillfälligt dåligt år. Att så många larver var döda vid Jonslund är oroande. Har larverna svårt att tåla sena vårar. Den senaste trenden med en kraftigt ändrat klimat kan säkert ha skada många arter. Små isolerade populationer kan också råka ut för inavelsdepression. Små isolerade populationer är också känsliga för sjukdomar och parasitangrepp

Det var glädjande att ängsskären fortfarande efter 200 år har ett fint bestånd av ängsskära vid Vreta Udd, annars är det mesta nedslående, då många lokaler växer igen. I nutid har jag inte sett något exempel på någon nyskapad lokal och där det gått att kontrollera har lokalerna varit mycket gamla. I igenväxningens tidevarv kan kanske kraftledningsgatorna bli en viktig del av räddningen som den har blivit för ängsvädden och väddnätfjärilen.

Förslag på åtgärder

Ökat skydd för ängsskäran

Det vore värdefullt om man kunde följa upp flera lokaler som tas upp i Flora Uppsaliensis för att se de långsiktiga trenderna av ängsskäreförekomsten. Det skulle vara mycket värdefullt för en rad hotade fjärilsarter om deras värdväxter, där man vet att de har gått tillbaks, kunde bli rödlistade. Där återfinns arter som är ängs-, hag- och slåtterväxter liksom torrmarksväxter. Den rådande rödlistan har tendens till att värdera upp växter som förts in på olika sätt och som förekommer på mycket små ytor. Dessa arter är ointressanta ur ekologisk synpunkt då bestånden är för små för att hysa några populationer av monogama insekter och andra organismer. Glädjande nog har dock flera länsstyrelser förstått värdet av att skydda ängsskäran.

Metapopulation

Fjärilen är beroende av att ängsskärans ståndorter inte blir för utspridda för att fjärilen ska kunna upprätthålla en fungerande metapopulation d.v.s. ett antal lokala populationer som har kontakt sinsemellan, men som är genetiskt isolerade från en större sammanhängande utbredning. I fungerande metapopulation uppvägs lokala utdöende av ny- eller återbildning av lokala populationer genom kolonisering från livskraftiga populationer. Små populationer är också betydelsefulla då de samfällt har en stor genetisk variation. Vid kraftig populationsnedgång kan individer från dessa öka den genetiska variationen. (Ebenhart), (Hanski et.al.).

Områden där det med rätt skötsel ännu finns chans att upprätta fungerande metapopulationer och där det finns äldre belägg av fjärilen är Bondskäret i norra Upplandskusten, ett område strax öster om Uppsala Vittulsberg –Mellantorp vid Fjällnora, trakten av Siggefora-sjön samt vid Ekoln liksom i Mälardalen. Det behövs kompletterande inventeringar vid Ekoln, mälardalen och i västra delen av länet.

Uppföljande inventeringar

Det är nödvändigt med ett åtgärdsprogram för fjärilen med uppföljande inventeringar och konkreta åtgärder på lokalerna för att stoppa utslagningen av fjärilen. I texten ovan nämns några förslag men man bör även ta kontakt med Vattenfall och Svensk kraftnät för att få till stånd ett mera varaktigt skydd av arten i kraftledningsgator. Kraftledningsgatorna röjs med jämna mellanrum och har därför ett garanterat öppethållande. Lokalen vid Siggefora kraftledning har redan ett skydd genom att gatan är klassad som Natura 2000 område. Kraftledningsgatorna öster om Uppsala, främst de vid Vittulsberg och Grönviken bör inventeras kommande sommar.

Referenser

- Almquist, E. 1965. Flora Upsaliensis Uppsalatraktens växter. Uppsala.
- Anell, I. 1976 Vad betyder växtens latinska namn? Lund.
- Corneliuson, J. 2003. Växternas namn. W&W.
- Ebenhard, T. 1995. Våtmarksfjärilar i ett fragmenterat landskap, små populationers överlevnad. Ent. Tidskr. 116:73-82.
- Frycklund, I. 2004. Noterade fjärilar på betade ängar vid Bondskäret i Uppsala län sommaren 2004, RN 6723 X 1609. En jämförande studie åren 2001, 2003 och 2004. Upplandsstiftelsen.
- Frycklund, I. 2007. Inventering av larvspinn till väddnätfjäril *Euphydryas aurinia* i Uppsala län år 2006. Rapport länsstyrelsen.
- Hanski, Kuussaari, M. & Nieminen, M. 1994. Metapopulation structure and migration in the butterfly *Melitaea cinxia*. – Ecology 75:745-762.
- Malmgren, U. 1982. Västmanlands flora. Förlagstjänsten, Box 6710, 113 85 Stockholm
- Palm, E.: 1989. Nordeuropas prydingar. (Handbook on the Oecophorid Moths of North Europe.)
- Ryrholm, N., Björklund, J-O., Frycklund, I. 1999 Fjärilsinventering på kulturmarker längs roslagskusten 1996-97. Stencil nr 15 Upplandsstiftelsen.
- Svensson, I. 1993. Fjärilskalender. Naturhist. Riksmuseét, ent.avd.

Bilaga:

Dagboksanteckningar / Inventering av ängsskäreplattmal 2006. Del 1. sid. 2-6.

Tabell 1: Inventering av ängsskäreplattmal i Uppsala län 2006. Del 1. sid. 7

Foton med kommentarer, sid. 8-

DAGBOKSANTECKNINGAR

Inventering av ängsskäreplatmal 2006.

Datum: 19.6.06

Lokalnummer: 1

Lokalnamn: Nyby S Bergsbrunna

Coord: X 66 30 800

Y 16 09 300

Biotopbeskrivning: Igenväxta ängsmarker.

Övrigt: År 1991 fanns här < 10 ängsskära men inga larver År 2006 är Ängskäran utgången.

Datum: 18.6.06

Lokalnummer: 2

Lokalnamn: Mellantorp

Coord: X 66 36 765

Y 16 19 715

Biotopbeskrivning: Se Hanna Pemplers anteckningar

Övrigt: Detta är nu en av Uppsala läns rikare lokaler för ängsskära. Lokalen höll tidigare på att växa igen av en granplantering. Genom Upplandsstiftelsens försorg har granarna tagits bort och hävdas nu genom extensivt bete. Delar är inhägnade och slåttas. Det hela följs upp genom växtkartering. Genom nuvarande skötsel kommer ängsskäran att finnas kvar under många år. Den 18 juni letade jag efter larver både utanför och innanför det stängslade området, totalt ca 100 plantor, utan att finna några larver. Tidigare år har jag funnit både bladror och fått fjärilen genom att lysa på lakan med kvicksilverlampa.

Datum: 30.5. och 19.6.20006

Lokalnummer: 3

Lokalnamn: Grönviken

Coord: X 66 45 869

Y 16 09 217 - 36

Biotopbeskrivning: Kraftledningsgata S Öregrundsvägen. Sluttande mot S, rörligt grundvatten. Gatan är ganska nyligen röjd. Örtrikt, gulmåra, darrgräs, midsommarblomster, kärstistel, vitsippa, humleblomster, daggkåpa, humlesuga. Närmare Öregrundsvägen växer mycket gökärt och vitmåra, även gråfibbla och ängsbräsa.

Övrigt: Ängsskära ca 25. Den tycks inte ha minskat sedan 1991. Lokalen ser ut att kunna hålla i många år med dem röjning som nu är, troligen vart åttonde år, men det vet kraftbolaget.

Datum: 30.5 och 19.6.06

Lokalnummer: 4

Lokalnamn: skogsäng öster kraftledningsgata vid Grönvik.

Coord: X 66 45 948

Y 16 09 422

Biotopbeskrivning: En gammal äng i kanten av kraftledningsgatan som troligen inte varit hävdad under många år.

Övrigt: Ängsskäran är känd från Grönvik redan före 1921. 1990 växte ängsskära i kanterna av ängen men är nu utgången. Det finns inte längre förutsättningar för arten. Det växer nu högt gräs med tjock förna. Ängen håller också på att växa igen med gran. För övrigt finns det en del brännässla, hundkex och enstaka humleblomster samt ett lite bestånd av gullviva

---

Datum: 19.6.1991

Lokalnummer: 5

Lokalnamn: Rörken

Coord: X 66 46 835

Y 16 07 960

Biotopbeskrivning: Ängsskäran växte 1991 i södra kanten av ett hygge nära en gammal körväg som det går att köra bil på. Hela skogen bär spår efter gamla ängar som nu är igenväxta av rik blandskog. Området mellan Rörken och Sjödyn har hyst en av länets rikaste hassel och nötkräkebestånd. Den rika förekomsten av vattensork medförde att fjälluggla övervintrade vid Rörken under flera vintrar i början på 1960-talet. Detta var innan motorbanan byggdes. Märkligt att banan fick byggas på denna plats.

Övrigt: Det fanns larver av Ängskäreplattmalen år 1991. Av en insamlad larv den 19 juni 1991 blev flygg den 17 juli. År 2006 var ängsskären utgången på grund av igenväxning.

Datum: 19.6.1991, 15.7.06
Lokalnummer: 6a

Lokalnamn: Vittulsberg, ohävdad äng vid skogskant.
Coord: X 66 45 769
Y 16 05 240 - 8 m

Foto 1.

Biotopbeskrivning: Ohävdad ängskant under kraftledningsgata.

Övrigt: Ängskanten hyste tidigare mycket ängsskära som nu är utgången. Vattensork har bearbetat delar av ängen.

Ängsskären beskrevs redan år 1818 som spridd i den nordvästra delen av Vaksala socken (ca 10 lokaler) mest kring Vittulsberg. Undertecknad plockade in en larv av ängskäreplattmalen från lokalen den 19 juni 1991 och den blev flygg den 17 juli. År 1991 fanns det säker över hundra ängsskära på de tre dellokalerna vid Vittulsberg och gott om larver. År 2006 var växten troligen utgången.

Datum: 19.6.06
Lokalnummer: 6b

Lokalnamn: Vittulsberg, ohävdad äng vid skogskant.
Coord: X 66 45 890
Y 16 05 135

Foto 2.

Biotopbeskrivning:

Övrigt: På en torrmakskulle på ängen, där kraftledningsstolpar är placerade, växer det fortfarande mycket backnejlika samt lite rödklint. År 1991 växte det ängsskära både i ängens östra och södra kant av ängen.

Datum: 19.6.06
Lokalnummer: 6c

Lokalnamn: Vittulsberg, vägkant.
Coord: X 66 45 933
Y 16 05 446 - 6 m.

Till X 66 45 879
Y 16 05 327 - 6 m.

Foto 3-4.

Biotopbeskrivning: Det går en privat bilväg som passerar ängens nordvästra kant och sedan fortsätter förbi rikekärret Sjödyn till Rörken. Troligen fortsatte ängen tidigare en lång sträcka mot öster mellan vägen och kraftledningsgatan. Området är nu helt igenväxt.

Övrigt: År 1991 var det fortfarande så pass öppet att det växte ängsskära en lång sträcka under kraftledningsgatan i anslutning till diket. Nu är troligen ängsskären utgången på grund av igenväxning.

Datum: 19.6.06
Lokalnummer: 7

Lokalnamn: Faxan
Coord: X 66 44 460
Y 16 01 960 - 5 m

Foto 5-7.

Biotopbeskrivning: En gammal lokal för ängsskära. Den sista plantan växte på sydsluttningen av sydvänd gruskulle år 1999. Växten försvann på grund av igenväxning av enbuskar.

Övrigt: Ängsskären känd från Faxan redan på 1860-talet. På den tiden växte den även efter fyrisån liksom vid Ulva.

Datum: 24.6.06
Lokalnummer: 8

Lokalnamn: Bredviken, Vaddö kanal V sidan.
Coord: X 66 67 600
Y 16 64 390 -

Biotopbeskrivning: 400 m NV Knapphallen och 800 m norrut längs Vaddövikens V-sida. Havsstrandängar och angränsande strandzon- Ängsskära (Rubin 275 438) enligt Ebbe Zachrisson. Saknar uppgift om år och antal.

Övrigt: Inventerade hela sträckan och fann flera rester av gamla ängsavsnitt där växten kan ha funnits men där växten nu saknades. Ängsskärans är troligen utgången på grund av igenväxning.

Datum: 25.6.06

Lokalnummer: 9

Lokalnamn: Kallrigaffjärden

Coord: X 66 95 000

Y 16 34 765

Biotopbeskrivning: Första bergknallen norr om väg öster om kanalen. Övrigt: 1 ex på lampa den 26.8.1997. Vid inventeringen sommaren 2006 noterade en död svart larv i bladror plus ett tomt rör.

Datum: 21.6.06

Lokalnummer: 10

Lokalnamn: Örskärssund, norra Gräsö.

Coord: X 66 12 22 2

Y 16 42 10 4 - 10 m

Biotopbeskrivning: Kraftigt igenväxande ängsmark. Mest björk och asp, lite gran och tall. Det finns även en del gamla enar insprängda. Det växer mycket nattviol och andra orkidéer. Även mycket liljekonvaljer som verkar ha ökat de senaste 20 åren

Övrigt: År 1997 var inte ängsskärans ovanlig på vissa då ännu öppna ytor i den igenväxande lövängen. Det växte även en del ängsskära i den gata för telefonledning som skär områdets östra kant i nordsydlig riktning. Nu verkar ängsskärans vara helt utgången. Viktigt att området åter öppnas upp.

Datum: 26.6.06

Lokalnummer: 11

Lokalnamn: Bondskäret, övre ängen.

Coord: X 67 09 400

Y 16 23 500

Biotopbeskrivning: Ett område som består av en rik högrötsäng med bland annat en stor förekomst av ängsskära men även stora ytor med krissla, kungsmäta, rödklint och vädtklint. Högrötsängen är delvis glest bevuxet med ask. Högrötsängen omges av öppna hårdbetade ängar. Underlaget består av sandgrund.

Övrigt: Detta är den största kända förekomsten av ängsvädd som undertecknad känner till i länet och beståndet tycks ha varit oförändrat det senaste 10 åren. Bondskäret betes av kor. Trots att området är tämligen välhävdat har ängsskärans klarat sig bra. Korna väljer i första hand de välhävdate ytorna. Sedan några år tillämpas sent betespåsläpp vilket allmänt har gynnat fjärilsfaunan på området (Frycklund 2004).

Uppskattningen av larver på ängsskärans är summarisk. Det har tidigare noterats en massförekomst här under fjärlens flygtid.

Datum: 26.6.06

Lokalnummer: 12

Lokalnamn: Bondskäret, strandängen.

Coord: X 67 09 700

Y 16 23 300

Biotopbeskrivning: I den för övrigt öppna strandängen finns ett stråk av korna tuktade havtornbuskar. I skydd av buskarna har det kommit upp högrötsäng med bland annat mycket ängsvädd men även ängsskära, rödklint och krissla.

Övrigt: Här har tidigare noterats den sällsynta fjärlen

Ängsväddantennmal *Nemophora cupriacella*. Uppskattningen av larver på ängsskärans är summarisk.

Datum: 26.6.06

Lokalnummer: 13

Lokalnamn: Bondskäret, skogsbete.

Coord: X 67 09 600

Y 16 23 500

Biotopbeskrivning: ett kuperat område som är skogsbeklädd av lövblandad barrskog som ingår i de betade ängarna Skogen är tämligen luftig och utsätts för ett extensivt bete. På öppna ytor växer det en del ängsskära.

Övrigt: Uppskattningen av larver på ängsskärans är summarisk.

Datum: 20.6

Lokalnummer: 14

Lokalnamn: 300 m N Valsäter, Älvkarleby s:n

Coord: X 67 11 120

Y 15 90 870

Biotopbeskrivning: Ängsskären växte tidigare på en sesleria-äng vid branddamm enligt Bengt Jonsell.

Övrigt: Undertecknad noterade växten vid ett besök på lokalen år 1995 men inga larver. År 2006 saknades växten.

Datum: 1, 9.6.1990, 9.6.1991, 18.6, 27.8.2006.

Lokalnummer: 15

Lokalnamn: Kallås

Coord: X 66 53 819

Y 15 80 029 - 21

Foto 8.

Biotopbeskrivning: Ett djupt dike som löper efter vägen som tar av mot Kallås och Stigsbo Rödmosse. Vattnet i krondiket förtsätter sedan under Siggeforavägen och vidare ned till Jumkilsån. År 1991 växte det även lite ängsskära ned mot ån men dessa är nu borta.

Övrigt: Ängsskären är känd från Kallås redan före 1921. Den 28 juni 2006 fanns det ca 50 larver varav 5 var döda och ca 10 larver av kardborreplattmal. Vid besöket var diket igenväxt och ängsskären har minskat kraftigt. Vid besök den 27 augusti hade man röjt diket från träd och buskar men låtet det ligger kvar. Viktigt att det tas bort. Tyvärr tror jag att det mesta av ängsskären kommer att försvinna om man inte röjer lite oftare och luckrar upp jorden lite. Det har utvecklats en ganska tät grässvål. Kanske man kan köra med harv i vägkanten. Av insamlade larver finns följande tidigare data. Larv av kardboreplattmal A. Arenella fen 9 juni som blev flygg den 6 juli 1990.

Ängsskärelarver:

Larv 1.6 Flygg 9.7 1990

Larv 9.6 Flygg 29.6 1990

Larv 9.6 Flygg 15.7.1991

Ett år i början på 1900-talet blev det ett kraftigt bakslag på vädret med -7° en bit in i juni vilket medförde att 80% av larverna dog.

Det finns flera lokaler med ängsskära i trakten av Kallås som bör kollas upp vid kommande inventeringar (Anna-Karin Myrin muntl.)

Datum: 18.6.06

Lokalnummer: 16

Lokalnamn: Jonsund

Coord: X 66 53 168

Y 15 78 671 - 17 m

Biotopbeskrivning: Väster om väg upp till Jonsund örtrik lövskog. Midsommarblomster, bestånd av liljekonvalj.

Övrigt: Minst 50 larver varav ca 30 var döda. En larv av sidengrå bredvecklare. Öster om vägen hävdad kohage med enstaka ängsvädd.

Datum: 18.6.06

Lokalnummer: 17

Lokalnamn: Siggefora kraftledning

Coord: X 66 51 796

Y 15 75 872 - 7 m

Foto 9 Parkeringsplats under kraftledningen.

Biotopbeskrivning: Början av jumkilsån som här ser ut som ett rejält krondike löper från Siggeforasjön österut och passerar kraftlednings-gata som tillhör stamnätet. Övrigt: Ängsskären växer under kraftledningsgatan i anslutning till diket samt några plantor på körvägen (avsyningsvägen) som även används som snöskoterväg.

Plantorna på körvägen finns strax söder om den lilla bron. Plantorna växte nere i ett hjulspår och hyste en larv som inte hade tagit något men av att det har körts snöskoter där på vintern. Minst 50 larver, ingen död. Det fanns både stora och små larver.

Ängsskären tycks ha minskat något de senaste 10 åren.

Datum: 27.8.06

Lokalnummer:

Lokalnamn: Björkvik N Järlåsa

Coord: X 66 46 333

Y 15 76 862 - 9 m.

Biotopbeskrivning: Ängen söder om vägen. Båda ängarna ohävdade sedan länge. Ängarna finns i anslutning till kraftledningsgata tillhörande stamnätet.

Övrigt: År 1995 minst 50 ängsskära nu såg jag bara 3 ex. Ängen bearbetad av vattensork vilket brukar vara sista dödsstöten för en ohävdad äng.

Datum: 17 och 27.6.06

Lokalnummer: 19

Lokalnamn: Toran, Hammarskog.

Coord: efter dike X 66 28 813

Y 15 99 789 - 30 m

Till X 66 28 617

Y 15 99 690 - 32 m

Biotopbeskrivning: Ett dike som löper i den västra kanten av Toran mot en åker. År 1991 växte det mycket ängsskära i den östra kanten av diket och det fanns gott om larver, nu är diket till största delen igenväxt med framförallt lövsly men även en del hallon. Den västra kanten av diket var redan då förstörd på grund av kvävegödsling från åkern.

Övrigt: Noterade 21 ängsskära + 1 vinterståndare under elstängslet mot Toran. Inga larver hittades. Lövslyet måste bort. Har man konstgödlad Toran är det helt förkastligt. Ängsskärans är hårt trängd under elstängslet. En del är avbetad. Mycket får på Toran. Vid besöket besprutades åkern norr om diket. För att rädda ängsskärans och fjärilen bör man inte spruta nära diket och diket måste snaras röjas. Ängsskärans finns beskriven från Hammarskog redan före 1849.

Datum: 15.7.1991. 17, 27.6.2006

Lokalnummer: 20

Lokalnamn: Vreta udd.

Coord: X 66 27 959

Y 16 00 486 - 10

Biotopbeskrivning: Gles lund, klippstrand vid Vreta udd väster om naturskyddsområdet. Mest ängsskära i södra delen, mot klipporna. Många stora plantor, enstaka vinterståndare.

Övrigt: Ängsskärans är beskriven från lokalen redan i början av 1800-tal. Här växer det alltså ängsskära i högönsklig välmåga fortfarande efter 200 år men det var magert med larver. Redan 1991 noterade jag att det fanns mycket larver av ängsskäreplattmalen vid Toran men inga här. Då drog jag den slutsatsen att fjärilen kanske inte gillade den avkylning under våren som det blir så nära vattnet vid Ekoln. Vid en genomgång av 100 plantor 2006 noterades endast en larv av ängsskäreplattmal som var ca 8 mm lång + en larv av sidengrå bredvecklare. Tidigare har jag insamlat en larv av kardborreplattmal den 15 juli 1991 som blev flygg den 8 augusti samma år.

Datum: 15.6.06

Lokalnummer: 21

Lokalnamn: Bro, 100 m NNV Nya Skysta

Coord: X 66 02 686

Y 16 01 922

Biotopbeskrivning: Ursprungligen troligen betad gles tallskog, enstaka bok och gran. Nu kommer det upp mkt smågran och ängsskärans kommer troligen försvinna. Lundartad underveg. På stora ytor är liljekonvaljer dominerande.

Övrigt: Enligt Kerstin Frostberg riklig förekomst av ängsskära på koordinater Rubin 2619, årtal ?. Vid inventeringen år 2006 uppskattades antalet till >50 ex av ängsskära, bäst i den nordligaste delen av den mera öppna skogen. Inga larver hittades. Pärlemofjärilar, stor tätelsmygare, rapsfjäril och en lite avflugen tistelfjäril.

Datum: 15.6.06

Lokalnummer: 22

Lokalnamn: Häbo-Tibble, N Skråmstalund

Coord: X 66 07 783

Y 16 03 238

Biotopbeskrivning: Sluten lundskog med stora spärrkroniga ekar. Övrigt: Enligt Björn-Axel Beijer noterades ängsskärans här på koordinater rubin 2832. Några uppgifter på antal och årtal har jag inte. Undertecknad noterade ingen ängsvädd. Igenväxningen gör att ängsskärans försvinner. Såg ingen ängsskära.

Bilaga 2

Olaglig parkeringsplats som har uppförts under kraftledningsgatan vid Siggeforasjön. Området söder och norr om vägen kännetecknas av hög bonitet och hyser en av gatans tätaste bestånd av vädnätfjäril. Vid avvecklingen av parkeringsplatsen finns här ett utmärkt tillfälle att återskapa en yta med stora bestånd av ängsvädd. Ytan som nu är tillplattad och packad behöver struktureras om. Förutom ytor där man sår in ängsvädd bör man även sår in ytor av ängsskära. Det är endast 300 m söder om denna parkeringsplats som ängsskärans växer, se lokal nr 17. Sådd av ängsvädd och ängsskära kan möjligen ske med slätterhö från trakten där ängsvädd och ängsskära ingår. Detta bör ske under år 2007.

Lokal 6a Vittulsberg: Ohävdad äng under kraftledningsgata vid Vittulsberg. År 1818 hade ängsskärans sin största förekomst i Vaksala socken vid Vittulsberg. I övergången mellan ängen och den mera kuperade delen av kraftledningsgatan i öster växte det mycket ängsvädd sommaren 1991 och det fanns mycket larver av ängsskäreplattmalet. År 2006 hade den spontana igenväxningen av kantzonen medfört att ängsskärans nu är utgången. Man bör snarast röja ängskanten. Frågan är om ängsskärans finns kvar som fröbank. En markberedning, t.ex. med harv bör underlätta en återetablering av ängsskärans.

Lokal 6b Vittulsberg. Ängen vid Vittulsberg hyser även en torrmarkskulle. Här växer bland annat mycket backnejlika och en del rödklint. År 1991 växte det ängsskära även i den södra skogskanten. I södra Sverige har tidigare ängsskära odlas för export för växtfärgning. Varför inte odla ängsskära på delar av ängen.

Lokal 6c.Vittulsberg, Väggkant i anslutning till ängen i SV, se foto 1-2. I anslutning till vägen under kraftledningsgatan växte det sommaren 1991 mycket ängsskära. för att få tillbaks ängsskäran bör allt sly under gatan snarast röjas, även diket, vilket sedan bör återupprepas vart fjärde år

Lokal 6 c. Vittulsberg, Samma väggkant längre mot nordost. Allt sly under gatan bör snarast röjas fram till skogskanten.

Lokal 7. Faxan. Sydvänd mycket örtrik sydvänd gruskulle SV om Faxan och norr om Fyrisån. Denna juvel på Uppsalaslätten där flera rödlistade flärilar är noterade har trots påpekande till Uppsala kommun fått växa igen. Ängsskären är känd från området sedan 1860-talet. Då växte ängsskären även efter ån. Den sista ängsskären noterades här av undertecknad år 1999. Redan tidigt uppmärksammade Erik Almquist gruskullens rika flora. Det är mycket sorgligt att man låtit lokalen växa igen. Igenväxningen består framförallt av enbuskar. Nu börjar det även komma in aspsly på toppen som börjar hota den timjan som växer där och där flera hotade fjärilsarter som lever av timjan just lever där.

Lokal 7. Faxan. I nedre delen av den sydvända gruskullen har det utvecklats en rik högrötsäng. Här växer bland annat en relikartad stor förekomst av rödblåra och kungsmänta. På bilden syns en förekomst av krissla. Den sista ängsskären växte i kanten av en stig som går till toppen, hårt trängd av enbuskar. Ängsskären växte mitt emellan den nedre högrötsängen och den lågvuxna torrmarken på toppen. Just den zon som helt har fått växa igen med enbuskar.

Lokal 7. Faxan. I den östra nedre delen av den sydvända gruskullen växer det fortfarande några fina bestånd av säfferot. Säfferoten är dels värdväxt för tre rödlistade fjärilsarter men även mycket eftertraktad som nektarväxt för allehanda flygfän och skalbaggar, bland annat den vackra myskbocken har noterats där.

Lokal 15 Kallås. Vid besök den 27 augusti var den östra slänten av diket röjd. Allt röjd sly ligger kvar, viktigt att det tas bort. Det finns uppgifter om att ängsskären var nästan allmän i den nordvästligaste delen av Jumkils socken, mest omkring Kallås på 1920-talet. Den nordvästligaste delen av Jumkils socken motsvarar dalgången efter Jumkilsån från Siggeforasjön mot öster. Efter den sträckan ligger lokalerna 17 Siggefora kraftledning, 16 Jonsund och lokal 15 Kallås.

Tabell 1

Inventering av ängsskäreplattmal i Uppsala län 2006 Del 1.

Lokaln.	2006 datum	lokalnamn	coord Rubin enl florainv.	Coord X	Coord Y	foto	Ängsskära känd sedan år	A.bipunctosa	ängsskära ant.	ex 1-10	ex 11-50	ex 51-100	ex 100-
1.	19.6	S Bergsbrunna		6630800	1609300			0.	försvunnen				
2.	18.6	Mellantorp		6636765	1619715				försvunnen				X
3.	30.5,19.6	Grönviken kraftledning		6645869	1609217				försvunnen	ca 25	X		
4.	30.5,19.6	Grönviken äng		6645948	1609422		<1921.		försvunnen				
5.	19.6	Rörken		6646835	1607960				försvunnen				
6a.	19.6	Vittulsberg lokal 1		6645769	1605240	1.	1818.		försvunnen				
6b.	19.6	Vittulsberg lokal 2		6645890	1605135	2.	1818.		försvunnen				
6c.	19.6	Vittulsberg lokal 3		6645933	1605446	3-4.	1818.		försvunnen				
7.	19.6	Faxan		6644460	1601960	5-7.	1860-talet		0.				
8.	24.6	Bredviken,Väddö kanal	2044	6667600	1664390				0.				
9.	25.6	Grönsinka, Kallrigafjärden		6695000	1634765				1.		X		
10.	21.6	Örskörsund, norra Gräsö		6612222	1642104				0.		X		
11.	26.6	Bondskäret övre ängen		6709400	1623500			många	över 4000?				X
12.	26.6	Bondskäret strandängen		6709700	1623300			>20	över 100				X
13.	26.6	Bondskäret, skogsbete		6709600	1623500			>10	över 50			X	
14.	20.6	300 m N Valsäter, Älvarleby s:n	1109	6711120	1590870			0.	försvunnen				
15.	18.6, 27.8	Kallås		6653819	1580029	10.	<1921	över 50	över 50			X	
16.	18.6	Jonsund		6653168	1578671			över 50	över 50			X	
17.	18.6	Siggefora kraftledning		6651796	1575872	8-9.		över 50	över 50			X	
18.	27.6	Björkvik N Järlåsa		6646333	1576862			0.	3 ex	X			
19.	17.6, 27.6	Toran		6628813	1599789		<1849	försvunnen	ca 30		X		
20.	17.6, 27.6	Vreta udd		6627959	1600486		början 1800-tal	1.	över 100				X
21.	15.6	Bro, 100 m NNV Nya Skysta	2619	6602680	1601922			0.	över 50			X	
22.	15.6	Håbo-Tibble,N Skrämsstalund	2832	6607783	1603238			0.	0.				

* se Hanna Pemplers ant.

Erfarenheter från sommarens inventering understryker att ängsskären är hårt trängd. Även om ängsskären kan finnas på olika typer av ståndsorser samt stå kvar på ohävdade ängar under lång tid, kanske 50 år, finns det en gräns.

Denna rapport är en sammanställning av de resultat som framkom under inventering som genomfördes 2006.

NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

Box 26074, 750 26 Uppsala
info@upplandsstiftelsen.se
www.upplandsstiftelsen.se